

Evaluacija preventivnog rada putem zdravstvene knjižice djeteta

Josip Grgurić, Zora Zakanj

Klinika za dječije bolesti Zagreb

Sažetak

Tijekom zadnjih 15 godina u Hrvatskoj se pokušava implementirati novi sustav praćenja preventivnih aktivnosti u zdravstvenoj zaštiti djece. Na temelju iskustva suvremenog svijeta predlaže se uvođenje Zdravstvene knjižice djeteta za svu djecu u Hrvatskoj. Ovaj oblik praćenja djece provodi se danas u 12 Hrvatskih županija. Sustav Zdravstvene knjižice omogućava optimalizaciju zdravstvene skrbi o djeci a ujedno može poslužiti i evidenciji i ranom otkrivanju djece s posebnim potrebama kao što su na pr neurorizična djeca.

Ključne riječi: Zdravstvena knjižica djeteta, praćenje rasta djeteta, prevencija u djece, registar neurorizika

UVOD

Tijekom zadnjih 15 godina u Hrvatskoj se pokušava implementirati novi sustav praćenja zdravstvene zaštite djece, a posebno praćenja rasta i razvoja djece. I pored evidentnih prednosti takvog načina sustavnog praćenja zdravlja djece koje se provodi u zemljama Zapadnog svijeta, te naših iskustava kroz četiri pilot ispitivanja tijekom 15 godina, sustav još nije prihvaćen za svu djecu u Republici Hrvatskoj. Valja naglasiti da je Zdravstvena knjižica prihvaćena kao obveza u Nacionalnom programu djelovanja za djecu i ponovno naglašena važnost u Prioritetnim aktivnostima za dobrobit djece od 2003 do 2005 godine djecu (1,2).

O važnosti i rezultatima naših istraživanja s primjenom Zdravstvene knjižice izvještavali smo na mnogim pedijatrijskim skupovima. Ujedno Hrvatsko pedijatrijsko društvo je u nekoliko navrata predlagalo uvođenje Zdravstvene knjižice u Program mjera zdravstvene zaštite. Zbog toga smatramo da je Svjetski dan zdravlja posvećen zdravlju majke i djeteta dobra prigoda da se i na tom planu praćenja rasta i razvoja djece u našoj zemlji učini značajni iskorak.

Praćenje rasta i razvoja djece je najbolji način utvrđivanja kvalitete zdravlja djece i mogućih preventivnih intervencija (3,4). U cilju praćenja rasta i razvoja djece do sada su primjenjivane različite metodologije. Suvremeni način takvog praćenja je pomoću zdravstvene knjižice djeteta, a u neposrednoj budućnosti neslućene mogućnosti pružit će novi informatički modeli.

Slijedom iskustava koja imaju zemlje Europske zajednice u primjeni zdravstvene knjižice djeteta, prišlo se i u Hrvatskoj pilotu uvođenja Zdravstvene knjižice djeteta u praćenju rasta i razvoja djece (5,6).

Zdravstvena knjižica djeteta dokument je na razini zaštite pojedinca tj. djeteta, a kojim se dobivaju putem sistematskih pregleda kontinuirani podaci o rastu i zdravstvenom stanju djeteta. Zamišljena je da prati rast i razvoj djeteta od rođenja pa do polaska u školu, a moguće je uz doradu produžiti je i na cijelo razdoblje rasta.

Težnja za postojanjem dokumenta koji bi na jednom mjestu obuhvatio pregled rasta i razvoja djeteta u Hrvatskoj datira u nas od prije 15 godina. Tako je na temelju međunarodnih iskustava i angažiranjem domaćih stručnjaka izrađena 1985. prvo izdanje "Dječje zdravstvene knjižice" koje je služilo za potrebe projekta "Otkrivanje faktora ugroženosti i sprečavanje invalidnosti djece sistemom kontinuirane evidencije zdravstvenog stanja djece". To je prvo izdanje tiskano suradnjom Škole narodnog zdravlja "Dr. Andrija Štampar" Klinike za ženske bolesti i porode-Petrova, tadašnjeg Zavoda za zaštitu majki i djece i Zajednice mirovinskog i invalidskog osiguranja. Ta verzija zdravstvene knjižice djeteta nakon pilotskog ispitivanja na području Doma zdravlja Medveščak u Zagrebu i na području Međimurja, nije ušla u dugoročnu primjenu jer je bila preopširna.

Nakon toga, druga verzija knjižice djeteta izlazi 1989. godine. Ova verzija knjižice još uvijek je bila većeg volumena, a tražila je veliku količinu podataka koje liječnik mora upisati, te se takva nije pokazala upotrebljivom, a i cijeli projekt je zastao u ratnom vremenu. Nakon rata zahvaljujući razumijevanju UNICEF-a, Ureda za Republiku Hrvatsku, prihvaćen je program primjene zdravstvene knjižice djeteta u cilju praćenja rasta i razvoja djece. Tiskana je treća verzija zdravstvene knjižice, izrađena programska podrška knjižice za upisivanje u informacijski sustav, pristupilo se edukaciji zdravstvenih djelatnika o važnosti i načinu popunjavanja zdravstvene knjižice, nabavljena je kompjuterska oprema od strane UNICEF-a za područja koja su ušla u prvu fazu ispitivanja. Pristupilo se 1.1.1998. godine pilotskom ispitivanju (7,8) za područje triju županija Republike Hrvatske: Međimurske, Sisačko-moslavačke i Šibensko-kninske. Širi se interes i ostalih županija za uključivanje u projekt. Jedna od takvih županija bila je i Primorsko-goranska županija, Varaždinska, Vukovarsko-srijemska, Dubrovačko-neretvanska i Istarska županija, 2001 prvo grad Krapina, a od 2002 Krapinsko-zagorska županija i s početkom 2004 godine Bjelovarsko-moslavačka županija.

U 2003 godini Ministarstvo zdravstva prihvatilo je financiranje knjižice u županijama od posebne državne skrbi.

Uvođenjem novih županija u projekt istovremeno su se provodile analize kvalitete i kvantitete unesenih podataka, te je nastala potreba da se treća verzija zdravstvene knjižice djeteta doradi. Tako je tiskana i četvrta verzija Zdravstvene knjižice djeteta (slika 1.).

Verzija ZKD 1985.

Verzija ZKD 1989.

Verzija ZKD 1998.

Verzija ZKD 1999.

Slika 1. Razvoj zdravstvene knjižice

U projekt Zdravstvene knjižice djeteta trenutno je uključeno 12 županija Republike Hrvatske (slika 2), što je više od 50% od ukupnog broja županija u Republici Hrvatskoj (9).

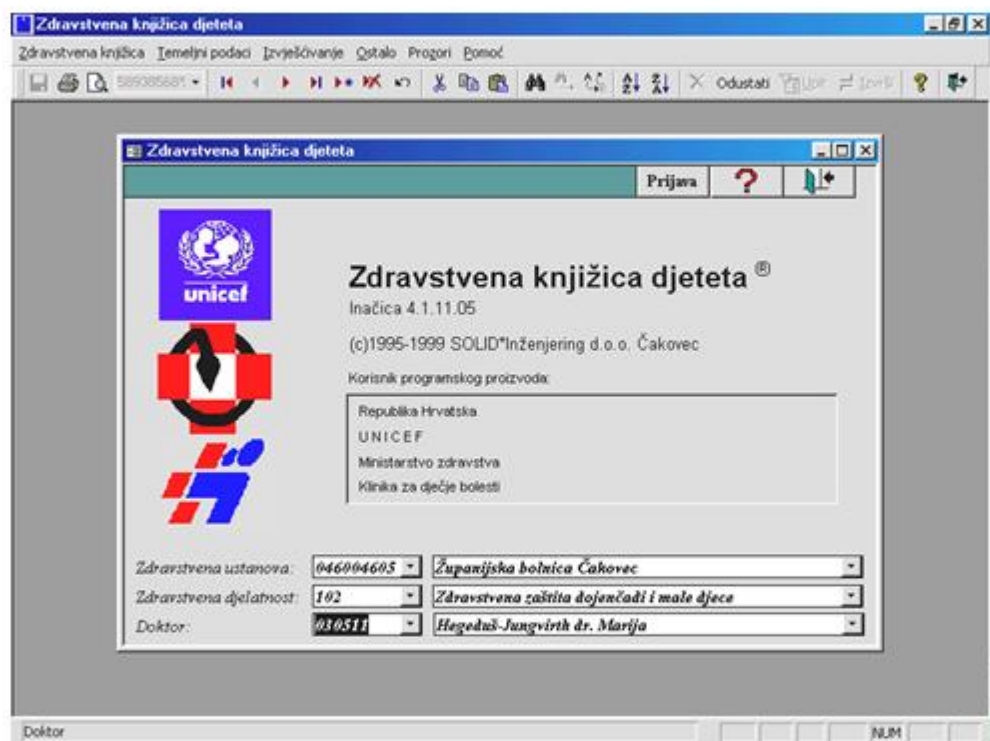
Slika 2. Lokacije pilotskog ispitivanja Zdravstvene knjižice djeteta.

INFORMATIČKI PROIZVOD "ZDRAVSTVENA KNJIŽICA DJETETA"

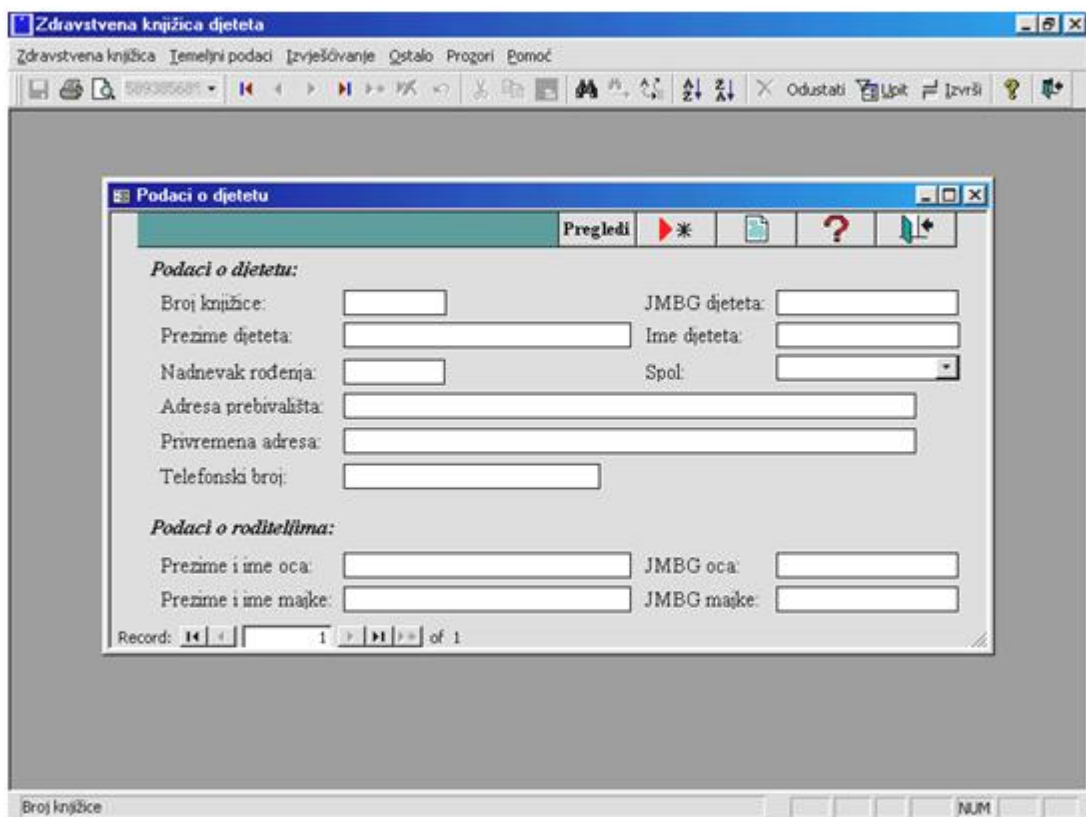
Uz dokument-Zdravstvenu knjižicu djeteta razvija se i informacijski sustav u koji se upisuju podaci iz knjižice. Informacijski je sustav namijenjen izradi sumarnih izvješća raznih namjena, izdvajanju slučajeva koje je potrebno posebno pratiti, izradi specifičnih registara, zatim za prikupljanje raznih podataka kliničkih istraživanja u perinatologiji, kao i za statističku obradu. "Zdravstvena knjižica djeteta" je programski proizvod namijenjen računalnom evidentiranju i praćenju podataka iz Zdravstvene knjižice djeteta. Za svaki sistematski pregled djeteta predviđena je jedna stranica u knjižici, te se pod brojem stranice nalazi i šifra pregleda unutar informatičkog sustava. Informatički proizvod "Zdravstvena knjižica djeteta" u Hrvatskoj izradilo je informatičko poduzeće "Solid-Inženjering" iz Čakovca (10).

Podaci za svako dijete iz pojedine županije upisuju se u informatički sustav, te se modemske veze transferiraju u centralno računalo u Klinici za dječje bolesti Zagreb, gdje su dostupni za pregled, analizu i obradu. Valja naglasiti da je 2003. godine u Klinici za dječje bolesti u Zagrebu, Klaićeva 16 osnovan Referentni centar Ministarstva zdravstva za praćenje raste i razvoja djece predškolske dobi, koji je ujedno Koordinacijski centar za primjenu Zdravstvene knjižice.

Funkcioniranje programske podrške za Zdravstvenu knjižicu djeteta zamišljeno je po principu "client-server" (slika 3. i 4.).

Slika 3. Naslovna stranica informatičkog proizvoda "Zdravstvena knjižica djeteta"

Slika 4. Podaci o djetetu unutar informatičkog proizvoda "Zdravstvene knjižice djeteta"

Za razvoj programske podrške "Zdravstvena knjižica djeteta" korišten je alat za razvoj programskih proizvoda Microsoft Access 97/2000, s time da je ostvarena potpuna integracija s uredskim paketom Microsoft Office 97/2000. Programski proizvod "Zdravstvena knjižica djeteta" koji je sačinjen za potrebe ovog pilotskog ispitivanja, sadrži nekoliko osnovnih podataka:

1. Zdravstvena knjižica djeteta (način prikupljanja podataka)-pregledi djece, raniji posjeti, prijava u sustav, ispis, izlaz.
2. Temeljni podaci o djetetu, vrste pregleda, dijagnoze prema MKB (međunarodnoj klasifikaciji bolesti), krvne grupe, zdravstvena zaštita, tipovi zdravstvenih ustanova, zdravstveni djelatnici.
3. Izvrješćivanje: opći podaci, broj pojedinih pregleda, analiza pregleda.
4. Pored toga program omogućuje povezivanje i usporedbu podataka i pomoć u provedbi programa.

VAŽNOST I MOGUĆNOSTI ZDRAVSTVENE KNJIŽICE DJETETA

Ono što će obilježiti pedijatriju slijedećih stoljeća je preventiva, ocjena je bazičnih pedijatrijskih udžbenika (11,12). isto tako Nacionalni program djelovanja za djecu u Republici Hrvatskoj ističe: "Hrvatski plan djelovanja na području zdravstvene zaštite majki i djece treba staviti naglasak na provođenje preventivnih programa." Upravo sistematsko praćenje rasta i razvoja djece osnova je za poduzimanje pravovremenih odgovarajućih medicinskih intervencija i osiguranja zdravlja djece. Mnogi zdravstveni problemi koji se javljaju u dječjoj i adolescentskoj dobi, a i kasniji u odrasloj dobi mogu se prevenirati za vrijeme ranog djetinjstva, odnosno mogu se rano otkriti i poduzeti efikasni tretmani.

Da bi se moglo ostvariti učinkovito sistematsko praćenje rasta djece u svim zemljama Europske unije postoje jasne preporuke, kao dijela zdravstvenog programa, a također i sve zemlje Europske unije imaju i zdravstvenu knjižicu djeteta ("passport"). Neke od zemalja nadogradile su taj sistem u cilju prikupljanja podataka na lokalnoj ili nacionalnoj razini (tablica 1.).

	Zdravstvena knjižica	Vodič za djecu i roditelje	Brošure za djecu i roditelje	za i	Priručnik za zdravstveno osoblje
--	----------------------	----------------------------	------------------------------	------	----------------------------------

Austrija	+		+	
Danska	+	+	+	+
Finska	+	+	+	
Francuska	+	+		
Njemačka	+	+	+	
Grčka	+	+		
Luksemburg	+	+	+	
Portugal	+	+		
Španjolska	+		+	+
Ujedinjeno Kraljevstvo	+	+		

Tablica 1. Zdravstvena dokumentacija u praćenja rasta i razvoja djece u Europi

Prema tome Zdravstvena knjižica djeteta predstavlja zdravstveni dokument koji ima svako dijete, a u posjedu je roditelja s ciljem da se u njemu nađu najznačajniji zdravstveni podaci o djetetu. Ona osigurava kvalitetnu komunikaciju između različitih profila zdravstvenih djelatnika.

Zdravstvena knjižica djeteta ukazuje i posebno na problem djeteta sa zdravstvenim rizicima, ali isto tako i na socijalne rizike. Ta djeca zahtijevaju dodatnu zdravstveno-socijalnu skrb. Prema tome Zdravstvena knjižica ima za cilj da omogući što skladniji rast i razvoj djeteta. Da bi se to postiglo treba poduzeti niz mjera iz područja tzv. primarne prevencije, ali ona je u svom konceptu vrlo značajno okrenuta i sekundarnoj prevenciji, dakle ranom prepoznavanju rizičnih čimbenika i znakova koji bi mogli ukazati na odstupanja u razvoju ili bolest, kako bi se moglo što ranije intervenirati.

Neke Europske zemlje koriste Zdravstvenu knjižicu i za prikupljanje podataka i informacija o zdravstvenom stanju populacije djece u zajednici, bilo na lokalnoj ili nacionalnoj razini. Iz svega proizlazi da zdravstvena knjižica ima vrijednost za pojedinca i zajednicu. Međutim valja istaći, da ona pretpostavlja dobru zdravstvenu infrastrukturu koja će prihvatiti i regularno ispunjavati relevantne podatke, jer jedino ispunjena ima svoju svrhu. Knjižica zahtijeva i ujednačenost u kvaliteti ispunjavanja, a što dodatno traži edukacijske programe u cilju kvalitetnije zdravstvene skrbi o djeci.

Iz knjižice se mogu dobiti :

- pokazateljI zdravstvene statistike
- može se ocijeniti kvaliteta rada zdravstvenih ustanova podaci iz knjižice su dostupni i realni
- može se vidjeti na kojim je područjima zaštita djece slabija, te potrebne mjere kako bi se neki problemi i popravili.

Sumarno govoreći Zdravstvena knjižica ima nekoliko uporabnih razina:

1. komunikacijsku
2. evidencijsku
3. evaluacijsku
4. intervencijsku
5. anticipativnu
6. programsku

Navedene riječi znače, da ona uspostavlja nove mogućnosti komunikacije i brige za zdravlje djeteta i u tome uključuje roditelja koji daje informacije zdravstvenoj službi, ali ujedno je onaj koji prigodom pregleda djeteta nosi Zdravstvenu knjižicu i također brine da se ona ispunjava.

Redovita evidencija i kvaliteta unesenih podataka i evaluacija razvoja djeteta je temelj navedenog sustava praćenja djeteta. Ona naravno podrazumijeva i kvalitetu sistematskih pregleda. Praćenje rasta i razvoja djece nije naravno samo sebi svrha, već je na temelju podataka moguće poduzimanje konkretnih intervencija. Anticipativnost podrazumijeva poduzimanje mjera kako bi pojačali različite informativne, edukacijske i mjere stimulacije u rastu i razvoju djece.

Iako je Zdravstvena knjižica primarno namijenjena individualno svakom djetetu, ipak prikupljanju podataka na područje jedne zajednice ili tima moguće je poduzimati odgovarajuće analize i predlagati programe za promicanje zdravlja djece. Prema tome Zdravstvena knjižica ima dvije dimenzije u promicanju zdravlja djece na individualnoj i populacijskoj razini.

ZDRAVSTVENA KNJIŽICA- DANAŠNJE STANJE U HRVATSKOJ

Zdravstvena knjižica djeteta prolazi u Hrvatskoj jedan vrlo dugačak put od pilota do njezine primjene. Petnaestogodišnji rad na stvaranju zdravstvene knjižice djeteta, neuobičajeno je dugačak put za jedno postignuće koje je u Europi široko prihvaćeno.

U Hrvatskoj slijedećih 12 županija primjenjuje Zdravstvenu knjižicu i ako za sada postoji još uvijek velika razlika o kvaliteti primjene zdravstvene knjižice:

- Međimurska
- Šisačko-moslavačka
- Šibensko-kninska
- Primorsko-goranska
- Istarska
- Dubrovačko-Neretv.
- Vukovarsko-srijemska
- Brodsko-posavska
- Koprivničko-križevačka
- Varaždinska
- Krapinsko-zagorska
- Bjelovarsko-bilogorska

Valja naglasiti da je Hrvatska u svom Nacionalnom programu djelovanja za djecu istaknula : "...uvesti "zdravstvenu knjižicu djeteta s ciljem kvalitetnijeg praćenja rasta i razvoja djece i njihova zdravstvenog stanja."

Logično bi bilo očekivati da će dosadašnji rad i nacionalna opredjeljenja o zdravstvenoj knjižici dovesti do široke nacionalne primjene za svu djecu u Hrvatskoj. Međutim, realno se mogu očekivati problemi financijske prirode. Isto tako, valja reći, da za primjenu knjižice u ovakvom konceptu potrebno je u županijama koje nisu uključene stvoriti odgovarajuću informatičku strukturu i provesti dodatnu edukaciju zdravstvenih djelatnika.

Kao što je rečeno i pored svih tih poteškoća zdravstvena knjižica predstavlja veliki izazov za zdravstvenu skrb svakog djeteta pojedinačno, ali se iz knjižice mogu već danas izdvojiti slijedeći potprojekti koji mogu dodatno dati podatke o zdravstvenom stanju djece u Hrvatskoj (14,15):

1. Antropometrijska praćenja (težine, visine, opsega glave) i definiranje antropometrijskih standarda
2. Praćenje prehrane dojenčeta, posebno prirodne prehrane
3. Psihomotorni razvoj djece
4. Praćenje djece s neurorizikom
5. Kongenitalne malformacije
6. Posebni zdravstveni problemi:
 - klinički screening prirođenog iščašenja kuka,
 - evidencija vanjskih malformacija genitalnih organa
 - krvni tlak u predškolske djece
 - denticija i karijes
 - klinički screening strabizma i ambliopije
 - klinički screening slušanja i govora
7. Evidencija socijalno-zdravstvenih uvjeta obitelji
8. Program ostvarivanja zdravstvene zaštite djece
 - evaluacija sistematskih pregleda
 - evaluacija patronažnih posjeta
9. Procijepljenost djece
10. Prevencija rentgenološkog zračenja djece.

S obzirom da se u nizu nacionalnih dokumenata (1,2,15) predviđa potreba za posebnom brigom za djecu s neurorizičnim faktorima , valja istaći, da su i odgovarajuća stručna tijela podržala Zdravstvenu knjižicu kao polaznu osnovicu za rano otkrivanje rizične djece (16).

ZAKLJUČAK

Osnovno usmjerenje suvremenih preventivnih aktivnosti prema djeci usmjereno je na praćenje i optimalizaciju rasta i razvoja djece. Današnji oblik dokumentacije u primarnoj zdravstvenoj zaštiti djece nije zadovoljavajući s aspekta individualnog praćenje rasta i razvoja djece, a posebno je nedostatan u smislu praćenja kvalitete zdravlja populacije djece.

Nakon dugogodišnjih pilot ispitivanja pokazala se primjenjivost Zdravstvene knjižice u kvalitetnom praćenju rasta i razvoja djece u Hrvatskoj. Prema tome prijedlog je , nakon što je Zdravstvena knjižica ušla u najvažnije nacionalne deklarativne dokumente o djeci, da se ona konačno uvede u Program mjera zdravstvene zaštite.

LITERATURA

1. Nacionalni program djelovanja za djecu u RH. Dijete I društvo.1999;
2. Prioritetne aktivnosti za dobrobit djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2003-2005. Zagreb. Vijeće za djecu, 2003
3. Onis M. Yip R. The WHO Groth Chart: Historical Consideration and Current Scientific Issues. In: Porrini M. Walter P.(eds) Nutrition in Pregnancy and Growth. Basel, Karger 1996; 53: 74-89
4. Child Health Surveillance in the European Countries. XXIX. APEE Congress, Valencia, September, 9-11, 1999.
5. Proceeding of International Conference "Children's in Mediteranea" Genova , january 7-9, 2004
6. Ligutić I. Grgurić J. Ficnar B. Duplančić-Šimunjak R. Srnc D. Zakanj Z. Marušić

- Della Marina B. Hegeduš-Jungvith M. Persoglio-Petrac A. Juroš A. Pivalica B. Toplak Z. Primjena zdravstvene knjižice djeteta u praćenju rasta i razvoja djece (Prvi rezultati ispitivanja). *Pediatr Croat* 1999;43: 51-4
7. Persoglio-Petrac.A. Rezultati pilotskog ispitivanja u Sisačko-moslavačkoj županiji *Pediatr Croat* 1999;43;55-7
 8. Hegeduš-Jungvirth M. Rezultati pilotskog ispitivanja u Međimurskoj županiji *Pediatr Croat.* 1999;43: 59-60
 9. Zakanj Z. Grgurić J. Zdravstvene knjižica u praćenju rasta i razvoja djece *Dijete i društvo* 2002; 3-4:269-279
 10. Snec D. Informatički proizvod "Zdravstvena knjižica djeteta". Priručnik za liječnike, UNICEF- Ured za Republiku Hrvatsku, 1998.
 11. Behrman R.Kliegman R. Jonson H. Nelson Textbook of Pediatrics. Philadelphia London, Saunders Co 2004.
 12. Mardešić D. Pedijatrija. Zagreb. Školska knjiga. 2000.
 13. Grgurić J Zakanj Z. Longitudinalno praćenje rasta i razvoja djece u Hrvatskoj primjenom Zdravstvene knjižice djeteta. *Paediatr Croat.* 2000; 44 (supl 3):164-173
 14. Zakanj Z. Grgurić J. Mikulandra F. Perinatalni parametri koje je moguće pratiti putem Zdravstvene knjižice djeteta *Paediatr Croat.* 2000; 44 (supl 3):-176
 15. Grgurić J. Za novu strategiju zdravstvene zaštite djece u Hrvatskoj. *Pediatr Croat* 2001;45: 45-46
 16. Mejaški-Bošnjak V., Benjak V. Prijedlog praćenja neurorizične djece. *Gynaecologia et perinatologia* 2004; 13(4):171-174

Adresa za dopisivanje:

prof.dr.sc. Josip Grgurić

Klinika za dječije bolesti

Klaićeva 16

10000 Zagreb